

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

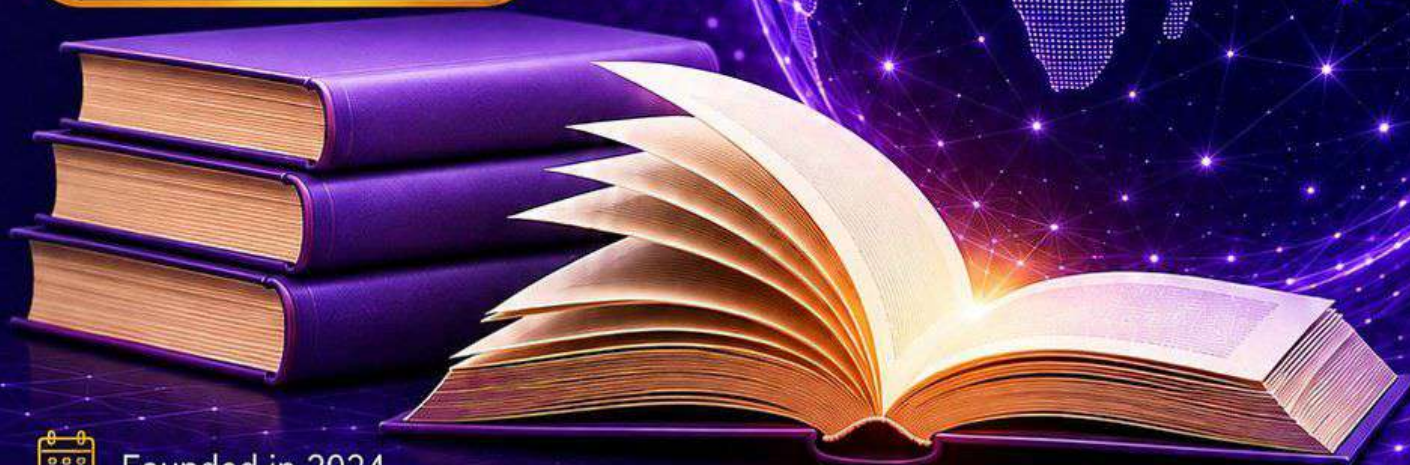
IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 8

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

O'ZBEKISTON VA UNESCO HAMKORLIGINING MADANIY MEROSNI ASRASH VA XALQARO MIQYOSDA TARG'IB ETISHDAGI O'RNI

Usanboyev Javlonbek Farxod o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, magistrant.

e-mail: javlonbekusanboyev0301@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8170-9490>

Annotatsiya.

Ushbu maqolada O'zbekiston va UNESCO o'rtasidagi hamkorlikning milliy madaniy merosni asrash, muhofaza qilish va xalqaro miqyosda targ'ib etishdagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqotda moddiy va nomoddiy madaniy meros obyektlarining UNESCO ro'yxatlariga kiritilishi, ularni saqlash va muhofaza qilish mexanizmlari hamda madaniy diplomatiyadagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, UNESCO, madaniy meros, moddiy meros, nomoddiy madaniy meros, xalqaro hamkorlik, madaniy diplomatiya, merosni muhofaza qilish, xalqaro targ'ibot.

РОЛЬ СОТРУДНИЧЕСТВА УЗБЕКИСТАНА И ЮНЕСКО В СОХРАНЕНИИ И ПРОДВИЖЕНИИ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ НА МЕЖДУНАРОДНОМ УРОВНЕ

Усанбоев Жавлонбек Фарход угли

Чирчикский государственный педагогический университет, магистрант.

Аннотация.

В статье анализируется роль сотрудничества между Узбекистаном и UNESCO в сохранении, охране и продвижении национального культурного наследия на международном уровне. Рассматриваются вопросы включения объектов материального и нематериального культурного наследия в списки UNESCO, механизмы их сохранения и охраны, а также их значение в культурной дипломатии.

Ключевые слова: Узбекистан, UNESCO, культурное наследие, материальное наследие, нематериальное культурное наследие, международное сотрудничество, культурная дипломатия, охрана наследия, международное продвижение.

THE ROLE OF UZBEKISTAN-UNESCO COOPERATION IN THE PRESERVATION AND INTERNATIONAL PROMOTION OF CULTURAL HERITAGE

Usanboyev Javlonbek Farxod o'g'li

Chirchiq State Pedagogical University, Master's Student.

Abstract.

This article analyzes the role of cooperation between Uzbekistan and UNESCO in preserving, protecting, and promoting national cultural heritage at the international level. The study examines the inscription of tangible and intangible cultural heritage elements on UNESCO lists, mechanisms for their preservation and protection, and their significance in cultural diplomacy.

Keywords: Uzbekistan, UNESCO, cultural heritage, tangible heritage, intangible cultural heritage, international cooperation, cultural diplomacy, heritage protection, international promotion.

Kirish. XXI asrda madaniy merosni asrab-avaylash masalasi alohida davlatlarning ichki madaniy siyosati doirasidan chiqib, xalqaro hamjamiyat oldida turgan muhim vazifalardan biriga aylandi. Tarixiy obidalar, me'moriy majmualar, arxeologik yodgorliklar, an'anaviy san'at va hunarmandchilik, urf-odat hamda marosimlar xalqning tarixiy xotirasi va madaniy o'zligini ifodalashi bilan birga, umuminsoniy sivilizatsiyaning tarkibiy qismi sifatida ham ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti — UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan xalqaro huquqiy mexanizmlar madaniy merosni aniqlash, muhofaza qilish, saqlash va kelajak avlodlarga yetkazish sohasidagi hamkorlikning institutsional asosini tashkil etadi.

UNESCO Bosh konferensiyasining 1972-yil 16-noyabrda qabul qilingan "Butunjahon madaniy va tabiiy merosini muhofaza qilish to'g'risida"gi Konvensiyasi mazkur yo'nalishdagi asosiy xalqaro hujjatlardan biridir [1]. Konvensiyada madaniy meros tarkibiga alohida tarixiy va badiiy qiymatga ega yodgorliklar, me'moriy majmualar hamda tarixiy, estetik, etnologik yoki antropologik jihatdan alohida ahamiyat kasb etuvchi hududlar kiritilgan. Shu bilan birga, hujjat davlatlarning madaniy va tabiiy merosni aniqlash, himoya qilish, saqlash, targ'ib etish hamda kelajak avlodlarga yetkazish borasidagi mas'uliyatini belgilaydi va ushbu vazifalarni amalga oshirishda xalqaro hamkorlikning ahamiyatini e'tirof etadi [1].

Mustaqillikka erishgan O'zbekiston uchun UNESCO bilan hamkorlik milliy tarixiy-madaniy boyliklarni xalqaro

miqyosda tanitish hamda ularni umuminsoniy merosning tarkibiy qismi sifatida muhofaza qilishning muhim vositalaridan biriga aylandi. O'zbekiston 1972-yilgi Butunjahon merosi to'g'risidagi Konvensiya bo'yicha huquqiy vorislikni 1993-yil 13-yanvarda rasmiylashtirgan bo'lsa, 1993-yil 26-oktabrda UNESCOga a'zo davlat sifatida qabul qilindi [2]. 1996-yilda UNESCOning Toshkentdagi vakolatxonasi tashkil etilishi ikki tomonlama aloqalarni doimiy institutsional asosga olib chiqdi [3].

O'zbekiston-UNESCO hamkorligining shakllanish va rivojlanish jarayonini maqola doirasida shartli ravishda to'rt tarixiy bosqichga ajratish mumkin. Birinchi bosqich — 1993–1996-yillar bo'lib, bunda O'zbekistonning UNESCO tizimiga integratsiyalashuvi, xalqaro konvensiyalarga qo'shilishi va hamkorlikning tashkiliy-institutsional asoslari yaratilishi ustuvor ahamiyat kasb etdi. Jumladan, O'zbekiston 1970-yilda qabul qilingan "Madaniy boyliklarning noqonuniy olib kirilishi, olib chiqilishi va ularga egalik huquqining noqonuniy berilishini taqiqlash va oldini olish choralari to'g'risida"gi UNESCO Konvensiyasi bo'yicha ratifikatsiya hujjatini 1996-yil 15-martda depozitga topshirdi [3]. Bu holat madaniy merosni nafaqat restavratsiya va saqlash, balki uning noqonuniy muomalasiga qarshi xalqaro mexanizmlardan foydalanish yo'nalishida ham hamkorlik kengayganini ko'rsatadi.

Ikkinchi bosqichni 1996–2008-yillar bilan chegaralash mumkin. Mazkur davrda O'zbekiston hududidagi tarixiy shaharlar va me'moriy majmualarni Butunjahon merosi maqomi asosida muhofaza qilish amaliyoti mustahkamlandi. Xususan, Buxoroning tarixiy markazi 1993-yilda, Shahrisabz tarixiy markazi 2000-yilda, "Samarqand — madaniyatlar chorrahasi" 2001-yilda Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritildi [4]. Itchan Kala esa 1990-yildayoq mazkur ro'yxatga kiritilgan bo'lib, mustaqillikdan keyingi davrda uning muhofazasini ta'minlash O'zbekiston zimmasidagi xalqaro majburiyatlar tizimining tarkibiy qismiga aylandi. Mazkur obyektlarning xalqaro ro'yxatda e'tirof etilishi ularning tarixiy qiymatini xalqaro miqyosda namoyish etish bilan bir qatorda, saqlash holatini muntazam kuzatish, boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish va xalqaro ekspertiza institutlari bilan hamkorlik qilish zaruratini ham kuchaytirdi.

Uchinchi bosqich — 2008–2022-yillar O'zbekiston-UNESCO munosabatlarida madaniy meros tushunchasining moddiy obyektlardan tashqari "tirik meros"ni ham keng qamrab olishi bilan xarakterlanadi. O'zbekiston 2003-yilda qabul qilingan "Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish to'g'risida"gi Konvensiyani 2008-yil 29-yanvarda ratifikatsiya qildi [5]. Konvensiya nomoddiy madaniy merosni avlodlardan avlodga o'tib kelayotgan an'analar, ifoda shakllari, bilim va ko'nikmalar, ijrochilik san'ati, marosimlar hamda an'anaviy hunarmandchilik bilan bog'liq amaliyotlar sifatida talqin qiladi. Unda bunday merosni aniqlash, hujjatlashtirish, tadqiq qilish, muhofaza qilish, targ'ib etish va ta'lim orqali kelajak avlodlarga yetkazish "safeguarding" jarayonining tarkibiy qismlari sifatida belgilangan [5].

Ushbu huquqiy asos O'zbekistonning Shashmaqom, Boysun madaniy makoni, Katta ashula, Askiya san'ati, palov madaniyati va boshqa ko'plab nomoddiy meros elementlarini xalqaro miqyosda tanitishiga zamin yaratdi. UNESCOning amaldagi ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston ishtirokidagi 18 ta nomoddiy madaniy meros elementi xalqaro ro'yxatlar va reyestrda kiritilgan. Shuningdek, O'zbekiston 2022–2026-yillarda Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish bo'yicha Hukumatlararo qo'mita a'zosi sifatida faoliyat olib bordi [6]. Bu esa mamlakatning UNESCO doirasidagi faoliyati faqat o'z meros obyektlarini nominatsiya qilish bilan cheklanmay, xalqaro madaniy meros siyosatini amalga oshiruvchi institutlar faoliyatidagi ishtiroki bilan ham kengayganini ko'rsatadi.

To'rtinchi bosqich — 2023-yildan hozirgi davrgacha bo'lgan jarayonni O'zbekiston-UNESCO hamkorligining yangi strategik bosqichi sifatida baholash mumkin. 2023-yilda O'zbekiston, Tojikiston va Turkmaniston bilan birgalikda taqdim etgan "Ipak yo'llari: Zarafshon-Qoraqum koridori" Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritildi [4]. Bu holat tarixiy merosni zamonaviy davlat chegaralari doirasida emas, balki qadimiy madaniy aloqalar va sivilizatsiyalararo almashinuvni aks ettiruvchi transmilliy makon sifatida o'rganish va targ'ib qilish tendensiyasini kuchaytirdi. 2025-yil 30-oktabr – 13-noyabr kunlari UNESCO Bosh konferensiyasining 43-sessiyasi Samarqand shahrida o'tkazilgani esa O'zbekistonning tashkilot bilan munosabatlari xalqaro madaniy diplomatiyaning yuqori institutsional bosqichiga ko'tarilganini ko'rsatuvchi muhim voqea bo'ldi [7].

Hamkorlikning ushbu yangi bosqichi 2026-yilda ham davom etdi. 2026-yil 8-aprelda UNESCO va O'zbekiston Respublikasi o'rtasida yangi Hamkorlik bitimi imzolandi va 2026–2027-yillarga mo'ljallangan yo'l xaritasi doirasida 16 ta ustuvor tashabbus belgilandi. Ular orasida madaniy meros sohasidagi qo'shma faoliyat ham alohida yo'nalish sifatida qayd etilgan [8]. Bundan tashqari, 2026-yilda "Toshkent modernistik arxitekturasini: Markaziy Osiyoda zamonaviylik va an'ana" obyekti UNESCO Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritildi. Natijada O'zbekiston hududidagi Butunjahon merosi obyektlarining umumiy soni sakkiztaga, shundan madaniy meros obyektlari soni oltitaga yetdi [4].

Shunday qilib, O'zbekiston va UNESCO o'rtasidagi hamkorlik dastlab xalqaro tashkilotga a'zolik va tegishli konvensiyalarga qo'shilishdan boshlangan bo'lsa, keyinchalik tarixiy shaharlarni xalqaro darajada muhofaza qilish, nomoddiy madaniy merosni tizimli ravishda asrash, transmilliy nominatsiyalarni ilgari surish va xalqaro madaniy muloqot platformalarini tashkil etish kabi yo'nalishlar bilan boyib bordi. Mazkur jarayon madaniy merosni asrash bilan uning xalqaro miqyosdagi reprezentatsiyasi va targ'iboti o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, maqolaning maqsadi O'zbekiston va UNESCO o'rtasidagi hamkorlikning tarixiy rivojlanish bosqichlarini tahlil qilish, ushbu hamkorlikning moddiy va nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilishdagi amaliy ahamiyatini ochib berish hamda O'zbekiston madaniy merosining xalqaro miqyosda targ'ib etilishiga ta'sirini aniqlashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbekiston va UNESCO o'rtasidagi madaniy meros sohasidagi hamkorlikni o'rganishda masalaning ikki jihatini birgalikda ko'rib chiqish zarur: birinchisi, madaniy merosni saqlashning xalqaro institutsional-huquqiy mexanizmlari; ikkinchisi esa madaniy merosning davlatlararo madaniy aloqalar va xalqaro targ'ibot vositasiga aylanish jarayonidir. UNESCOning 1972-yildagi Butunjahon madaniy va tabiiy merosini muhofaza qilish to'g'risidagi Konvensiyasi [1] hamda 2003-yildagi Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish to'g'risidagi Konvensiyasi [5] mazkur ikki yo'nalishning

asosiy normativ poydevorini tashkil etadi. Birinchi hujjatda alohida umuminsoniy qiymatga ega moddiy merosni aniqlash va saqlash mexanizmlari belgilangan bo'lsa, ikkinchi Konvensiya meros tushunchasini an'analar, ijrochilik san'ati, marosimlar, bilim va ko'nikmalar hamda an'anaviy hunarmandchilik amaliyotlarini qamrab oladigan darajada kengaytirdi.

Madaniy merosning xalqaro institutlar faoliyatidagi o'rnini nazariy jihatdan yoritishda L. Meskillning *A Future in Ruins: UNESCO, World Heritage, and the Dream of Peace* asari alohida ahamiyatga ega [9]. Muallif UNESCO va Butunjahon merosi tizimini faqat tarixiy obyektlarni saqlash mexanizmi sifatida emas, balki xalqaro hamkorlik, tinchlik g'oyasi, madaniyatlararo muloqot va davlatlar o'rtasidagi munosabatlar bilan uzviy bog'langan institut sifatida tahlil qiladi. Meskill tadqiqotida UNESCO faoliyatidagi universalizm, milliy manfaatlar va xalqaro siyosiy jarayonlarning o'zaro munosabati tanqidiy nuqtayi nazardan ochib berilgan [9]. Mazkur yondashuv O'zbekistonning UNESCO bilan aloqalarini ham faqat ro'yxatga kiritilgan obyektlar soni orqali emas, balki xalqaro madaniy aloqalardagi o'rni bilan baholash imkonini beradi.

Madaniy meros va diplomatiya o'rtasidagi bog'liqlik T. Wintering "Heritage diplomacy" nomli tadqiqotida yanada tizimli nazariy tus olgan [10]. Olim "meros diplomatiyasi" tushunchasini xalqaro hamkorlik, madaniy yordam, davlatlararo muzokaralar va xalqaro tashkilotlarning vositachilik roli bilan bog'laydi. Uning fikricha, tarixiy va madaniy meros obyektlari faqat milliy o'zlik belgisi bo'lib qolmay, davlatlarning xalqaro maydondagi aloqalarini rivojlantiruvchi resurs sifatida ham namoyon bo'lishi mumkin [10]. Ushbu nazariy yondashuv O'zbekiston tomonidan Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi tarixiy shaharlarning UNESCO tizimida ilgari surilishi hamda keyingi davrda transmilliy nominatsiyalarning shakllanishini tahlil qilishda metodologik ahamiyatga ega.

T. Lähdesmäki va V. L. A. Čeginskas meros diplomatiyasiga bag'ishlangan ilmiy konsepsiyalarni tizimlashtirib, bu tushuncha xalqaro madaniy aloqalar doirasida nisbatan yangi tadqiqot yo'nalishi ekanini ko'rsatadilar [11]. Mualliflar meros diplomatiyasini davlatlar, mintaqalar va jamoalar o'rtasida madaniy meros vositasida dialog va o'zaro munosabatlarni shakllantiruvchi jarayon sifatida tahlil qiladilar. Bunda qo'shma xalqaro loyihalar, transmilliy meros obyektlari va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik muhim mexanizmlar sifatida namoyon bo'ladi [11]. O'zbekiston ishtirokidagi "Ipak yo'llari: Zarafshon-Qoraqum koridori"ning 2023-yilda Tojikiston va Turkmaniston bilan birgalikda Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilishi ushbu nazariy qarashlarning Markaziy Osiyo sharoitidagi amaliy ifodasidir.

M. Todorović ham madaniy merosning diplomatiyadagi o'rnini tahlil qilib, "heritage in diplomacy" va "heritage as diplomacy" yondashuvlari o'rtasidagi farqni amaliy misollar asosida ko'rsatadi [12]. Birinchi holatda meros davlatning mavjud diplomatik faoliyati tarkibiga kiritilsa, ikkinchi holatda madaniy merosning o'zi xalqaro munosabatlar va hamkorlikni shakllantiruvchi vositaga aylanadi. Mazkur yondashuv O'zbekiston-UNESCO munosabatlarini baholash uchun ayniqsa muhimdir. Chunki UNESCO ro'yxatlariga milliy meros elementlarini kiritish O'zbekiston madaniyatini xalqaro auditoriyaga tanishtirish bilan birga, ko'p davlatli nominatsiyalar orqali mintaqaviy madaniy hamkorlikni ham kuchaytiradi.

UNESCO tomonidan chop etilgan *World Heritage: Benefits Beyond Borders* tadqiqotlar to'plamida Butunjahon merosini saqlashning natijalari faqat obyektning jismoniy muhofazasi bilan o'lchanmasligi ta'kidlanadi [13]. Undagi xalqaro tajribalar meros obyektlarining mahalliy jamoalar, ijtimoiy birdamlik, barqaror rivojlanish hamda madaniy xilma-xillik bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Shu tariqa UNESCO tizimida zamonaviy yondashuv "obyektini saqlab qolish" modelidan "meros-jamiyat-rivojlanish" aloqalarini birgalikda ta'minlash modeliga tomon kengayib borgan [13]. 2015-yilda Butunjahon merosi Konvensiyasi jarayonlariga barqaror rivojlanish tamoyillarini integratsiyalash siyosatining qabul qilinishi ushbu tendensiyani yanada mustahkamladi [14].

O'zbekiston bo'yicha UNESCOning rasmiy ma'lumotlari madaniy meros sohasidagi hamkorlikning ko'lamini aniqlash imkonini beradi. 2026-yil sentabr holatiga ko'ra, O'zbekiston bilan bog'liq 8 ta obyekt Butunjahon merosi ro'yxatida bo'lib, ulardan 6 tasi madaniy va 2 tasi tabiiy meros obyektlaridir [4]. Madaniy obyektlar qatoriga Itchan Kala, Buxoroning tarixiy markazi, Shahrisabz tarixiy markazi, Samarqand – madaniyatlar chorrahasi, Ipak yo'llari: Zarafshon-Qoraqum koridori hamda 2026-yilda ro'yxatga kiritilgan Toshkent modernistik arxitekturasini kiradi.

Nomoddiy madaniy meros bo'yicha ham O'zbekistonning UNESCO doirasidagi faoliyati sezilarli kengaygan. UNESCOning rasmiy ma'lumotlarida 2026-yil holatiga mamlakat ishtirokidagi 18 ta element xalqaro ro'yxatlar va reyestriga kiritilgani qayd etilgan [6]. Ular orasida Shashmaqom, Boysun madaniy makoni, Katta ashula, Askiya san'ati, palov madaniyati, Lazgi, baxshichilik san'ati, miniatyura san'ati, kulolchilik san'ati kabi meros shakllari mavjud. Mazkur misollar UNESCO bilan hamkorlik moddiy tarixiy yodgorliklarni saqlashdan nomoddiy, amaliyotda yashab kelayotgan madaniyat shakllarini muhofaza qilish va xalqaro miqyosda tanitishga tomon kengayganini ko'rsatadi.

Biroq UNESCO ro'yxatiga kiritilishning o'zi merosning avtomatik ravishda to'liq muhofaza qilinishini anglatmaydi. Buni Shahrisabz tarixiy markazi misolida yaqqol kuzatish mumkin. UNESCO Butunjahon merosi qo'mitasi 2016-yilda obyektning Xavf ostidagi Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritdi. Keyingi monitoring hujjatlarida tarixiy shahar tuzilmasiga ta'sir ko'rsatgan qurilish va rekonstruksiya ishlari, an'anaviy uy-joylarning yo'qotilishi hamda ayrim restavratsiya usullarining autentiklikka zarar yetkazgani qayd etilgan [15]. 2025–2026-yillardagi UNESCO hujjatlari ham obyektning Xavf ostidagi meros maqomi saqlanib qolayotganini ko'rsatadi. Demak, UNESCO bilan hamkorlik faqat xalqaro e'tirof va targ'ibot emas, balki davlat zimmasiga muntazam monitoring, boshqaruv, konservatsiya va xalqaro tavsiyalarga rioya qilish majburiyatlarini ham yuklaydi.

Tanlangan ilmiy va rasmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston-UNESCO munosabatlarini faqat "ro'yxatga kiritilgan meros obyektlari" nuqtayi nazaridan tahlil qilish mazkur jarayonning mazmunini to'liq ochib bermaydi. Hamkorlikda xalqaro-huquqiy majburiyatlar, konservatsiya va monitoring, nomoddiy merosni avloddan-avlodga uzatish, transmilliy nominatsiyalar, ekspert hamkorligi hamda madaniy diplomatiya bir-biriga bog'langan

yagona tizimni tashkil etadi. Shu sababli mazkur tadqiqotda “muhofaza qilish – xalqaro e’tirof – monitoring – transmilliy hamkorlik – xalqaro targ’ibot” ketma-ketligi O’zbekiston va UNESCO munosabatlarini baholashning asosiy tahliliy yo’nalishi sifatida qabul qilindi.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning obyekti O’zbekiston Respublikasi va UNESCO o’rtasida 1993–2026-yillarda madaniy merosni asrash va targ’ib etish yo’nalishida shakllangan hamkorlik jarayonidir. Tadqiqotning predmeti esa mazkur hamkorlikning institutsional-huquqiy mexanizmlari, moddiy va nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish amaliyoti, UNESCO ro’yxatlariga nominatsiya qilish jarayonlari, monitoring tizimi hamda madaniy merosdan xalqaro targ’ibot va madaniy diplomatiya vositasi sifatida foydalanish xususiyatlaridan iborat.

Tadqiqotning manbaviy bazasini uch asosiy guruh tashkil etdi. Birinchi guruhga UNESCOning 1972 va 2003-yillardagi Konvensiyalari, Butunjahon merosi qo’mitasining qarorlari, davriy monitoring materiallari va UNESCOning barqaror rivojlanishga oid siyosiy hujjatlari kiritildi [1; 5; 14]. Ikkinchi guruhni UNESCOning O’zbekiston bo’yicha rasmiy ma’lumotlar bazasi, Butunjahon merosi va Nomoddiy madaniy meros ro’yxatlari, nominatsiya hamda obyektlarning saqlanish holatiga oid hujjatlar tashkil etdi [4; 6; 15]. Uchinchi guruhga madaniy meros, UNESCO va heritage diplomacy masalalarini nazariy jihatdan o’rgangan L. Meskell, T. Winter, T. Lähdesmäki, V. L. A. Čeginskis va M. Todorovićning tadqiqotlari jalb qilindi [9–12].

Maqolada tarixiy-xronologik metod yordamida O’zbekiston–UNESCO hamkorligining 1993-yildan 2026-yilgacha kechgan rivojlanish dinamikasi o’rganildi. Ushbu metod asosida avvalgi bo’limda hamkorlik jarayoni shartli ravishda to’rt bosqichga – 1993–1996, 1996–2008, 2008–2022 hamda 2023–2026-yillar davrlariga ajratildi. Mazkur davrlashtirish UNESCOga institutsional integratsiyalashuv, moddiy merosni xalqaro muhofaza tizimiga kiritish, nomoddiy madaniy meros yo’nalishining rivojlanishi hamda transmilliy va strategik hamkorlikning kuchayishi kabi mezonlarga tayandi.

Institutsional-huquqiy tahlil metodi orqali UNESCO Konvensiyalarida belgilangan xalqaro majburiyatlar bilan O’zbekistonning amaliy faoliyati o’rtasidagi bog’liqlik tahlil qilindi. Bunda nominatsiya, muhofaza, konservatsiya, boshqaruv, davriy hisobot, reaktiv monitoring va xalqaro ekspertiza mexanizmlariga alohida e’tibor qaratildi.

Kontent-tahlil metodida UNESCOning O’zbekistonga oid hujjatlari beshta asosiy semantik kategoriya bo’yicha o’rganildi: 1) muhofaza va konservatsiya; 2) xalqaro ro’yxatga kiritish; 3) monitoring va boshqaruv; 4) xalqaro va transmilliy hamkorlik; 5) targ’ibot va madaniy diplomatiya. Ushbu kategoriyalar turli davrlardagi UNESCO hujjatlarida qaysi yo’nalishlarning ustuvor bo’lganini aniqlash imkonini berdi.

Qiyosiy tahlil metodi moddiy va nomoddiy madaniy meros bilan ishlash mexanizmlaridagi farqlarni aniqlashda qo’llanildi. Moddiy meros bo’yicha asosan hudud, autentiklik, yaxlitlik, konservatsiya va boshqaruv masalalari muhim bo’lsa, nomoddiy merosda jamoalarning ishtiroki, bilim va ko’nikmalarni avloddan-avlodga uzatish, ijrochilik an’analarni davom ettirish hamda ularning yashovchanligini ta’minlash mezonlari ustuvorligi hisobga olindi.

Bundan tashqari, case-study usuli asosida O’zbekiston–UNESCO hamkorligining turli ko’rinishlarini ifodalovchi bir necha misol tanlandi. Samarqand xalqaro e’tirof va zamonaviy shahar rivojlanishi o’rtasidagi muvozanatni; Shahrisabz xalqaro maqom bilan birga konservatsiya va boshqaruv mas’uliyatini; “Ipak yo’llari: Zarafshon–Qoraqum koridori” transmilliy hamkorlik mexanizmini; Shashmaqom, Askiya, Lazgi, palov madaniyati va boshqa elementlar esa nomoddiy madaniy merosni xalqaro targ’ib qilish jarayonini tahlil qilish uchun tanlandi. Samarqand bo’yicha UNESCO 2025-yilgi qarorida huquqiy mexanizmlarni yaxshilash, ekspert maslahatlari, boshqaruv va konservatsiya yo’nalishidagi ishlar davom etayotganini qayd etgan [17].

1-jadval. Tadqiqot metodlarining qo’llanish doirasi

Metod	Tahlil manbasi	Tadqiqotdagi vazifasi
Tarixiy-xronologik	1993-2026-yillardagi UNESCO hujjatlari	Hamkorlik bosqichlarini aniqlash
Institutsional-huquqiy tahlil	UNESCO konvensiyalari va qo’mita qarorlari	Majburiyat va mexanizmlarni tahlil qilish
Kontent-tahlil	UNESCO hisobotlari, qarorlari va ro’yxatlari	Hamkorlikning ustuvor yo’nalishlarini ajratish
Qiyosiy tahlil	Moddiy va nomoddiy meros ma’lumotlari	Ikki turdagi merosni muhofaza qilish mexanizmlarini qiyoslash
Case-study	Samarqand, Shahrisabz, Zarafshon-Qoraqum koridori va nomoddiy meros elementlari	Hamkorlik natijalari va muammolarini konkret misollarda aniqlash
Deskriptiv-statistik tahlil	UNESCOning rasmiy ro’yxatlari	Ro’yxatga kiritilgan obyekt va elementlar dinamikasini umumlashtirish

Tadqiqotda deskriptiv-statistik usul ham yordamchi metod sifatida qo’llanilib, UNESCOning 2026-yil 10-

sentabrgacha e'lon qilingan rasmiy ma'lumotlari asosida O'zbekistonning Butunjahon merosi va Nomoddiy madaniy meros ro'yxatlaridagi ishtiroki umumlashtirildi. Mazkur yondashuv sifat tahlilini rasmiy miqdoriy ko'rsatkichlar bilan to'ldirish va O'zbekiston-UNESCO hamkorligining rivojlanish dinamikasini aniqroq ko'rsatish imkonini beradi.

Shunday qilib, tadqiqot metodologiyasi tarixiy, institutsional, qiyosiy va madaniy-diplomatik yondashuvlarning o'zaro uyg'unligiga asoslandi. Bunday kompleks metodologiya UNESCO bilan hamkorlikning faqat tashqi natijasi — obyektning xalqaro ro'yxatga kiritilishini emas, balki ro'yxatga kiritishdan oldingi nominatsiya, undan keyingi muhofaza va monitoring hamda xalqaro e'tirofni madaniy muloqot va targ'ibotga aylantirish jarayonini yaxlit holda baholashga imkon beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekiston va UNESCO o'rtasidagi madaniy meros yo'nalishidagi hamkorlikni tarixiy-xronologik, institutsional va qiyosiy tahlil qilish natijalari ushbu munosabatlar oddiy madaniy almashinuv doirasidan chiqib, merosni aniqlash, xalqaro e'tirof etish, saqlash, monitoring qilish va xalqaro miqyosda targ'ib etishni qamrab oluvchi ko'p bosqichli tizimga aylanganini ko'rsatdi. Ayniqsa, 1993–2026-yillar davomida hamkorlikning mazmunida sezilarli sifat o'zgarishlari yuz bergan.

UNESCOning 2026-yil sentabr holatidagi rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston bilan bog'liq 8 ta obyekt Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan bo'lib, ularning 6 tasi madaniy, 2 tasi tabiiy meros obyektlaridir [4]. Madaniy obyektlarning Butunjahon merosi ro'yxatidagi ulushi 75 foizni tashkil etadi. Bu ko'rsatkich mamlakatning UNESCO doirasidagi xalqaro reprezentatsiyasida tarixiy shaharlar, me'moriy ansambllar va madaniy landshaftlarning yetakchi o'ringa ega ekanini ko'rsatadi.

2-jadval. O'zbekiston bilan bog'liq UNESCO Butunjahon merosi ro'yxatidagi madaniy obyektlar

№	Madaniy obyekti	meros	Ro'yxatga kiritilgan yil	Nominatsiya xususiyati	Tadqiqot nuqtai nazaridan ahamiyati
1	Itchan Kala		1990	Milliy	Tarixiy shahar yadrosini kompleks muhofaza qilish tajribasi
2	Buxoroning markazi	tarixiy	1993	Milliy	Mustaqillikdan keyingi UNESCO hamkorligining dastlabki yirik natijalaridan biri
3	Shahrisabz markazi	tarixiy	2000	Milliy	Xalqaro e'tirof bilan konservatsiya majburiyatlari o'rtasidagi murakkab bog'liqlik
4	Samarqand madaniyatlar chorrohasi	-	2001	Milliy	Tarixiy shahar va zamonaviy urbanistik rivojlanish muvozanati
5	Ipak yo'llari: Zarafshon-Qoraqum koridori		2023	Transmilliy, seriyali	Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi meros diplomatiyasining yangi shakli
6	Toshkent modernistik arxitekturasini: Markaziy Osiyoda zamonaviylik va an'ana		2026	Milliy, seriyali	UNESCO doirasidagi meros tushunchasining XX asr arxitekturasigacha kengayishi

Manba: UNESCO World Heritage Centre ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi [4; 18; 19].

Jadval ma'lumotlarining xronologik tahlili muhim tendensiyani ko'rsatadi. 1990–2001-yillarda O'zbekiston hududidagi to'rtta yirik tarixiy shahar va markaz Butunjahon merosi ro'yxatidan joy olgan. Shundan keyin madaniy obyektlar bo'yicha navbatdagi yangi nominatsiyaning ro'yxatga olinishi 22 yil o'tib, 2023-yilda yuz berdi. Bu uzoq davr UNESCO bilan hamkorlik to'xtaganini anglatmaydi. Aksincha, mazkur davrda mavjud obyektlarning saqlanish holatini monitoring qilish, nomoddiy madaniy meros yo'nalishini rivojlantirish va Ipak yo'llarining transmilliy nominatsiyalarini tayyorlash kabi yangi vazifalar ustuvorlik kasb etdi.

2023-yilda "Ipak yo'llari: Zarafshon-Qoraqum koridori"ning O'zbekiston, Tojikiston va Turkmaniston tomonidan birgalikda Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilishi ushbu jarayonning sifat jihatidan yangi natijasi bo'ldi [18]. Obyekt 34 ta tarkibiy qismni birlashtiruvchi 866 kilometrli transmilliy koridor bo'lib, UNESCO uni (ii), (iii) va (v) mezonlari asosida ro'yxatga kiritgan. 2025-yilda Butunjahon merosi qo'mitasi uch davlat o'rtasida muvofiqlashtirish, konservatsiya, boshqaruv, monitoring, turizmni boshqarish va mahalliy jamoalarni jalb etish bo'yicha erishilgan natijalarni ijobiy baholadi [18].

Mazkur holat T. Winter tomonidan ilgari surilgan "heritage diplomacy" — meros diplomatiyasi konsepsiyasi [10] bilan bevosita uyg'unlashadi. Tarixiy meros bu yerda faqat muhofaza obyekti bo'lib qolmay, bir necha davlatni umumiy tarix va madaniy makon atrofida birlashtiruvchi xalqaro hamkorlik mexanizmiga aylanmoqda. Lähdesmäki va Čeginskas [11] qayd etganidek, transmilliy meros loyihalari madaniy diplomatiyaning davlat chegaralaridan tashqaridagi shakllarini rivojlantiradi. Zarafshon-Qoraqum koridori aynan shunday modelning Markaziy Osiyodagi amaliy ko'rinishi sifatida baholanishi mumkin.

Tadqiqot natijalarining ikkinchi muhim yo'nalishi O'zbekiston-UNESCO hamkorligining moddiy merosdan

nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilishga tomon sezilarli darajada kengayganidir. O'zbekiston 2003-yilgi Konvensiyani 2008-yilda ratifikatsiya qilganidan keyin bu yo'nalishdagi xalqaro faollik izchil oshgan. 2026-yil sentabr holatiga ko'ra, UNESCOning Nomoddiy madaniy meros ro'yxatlari va reyestrda O'zbekiston ishtirokidagi 18 ta element mavjud [6].

Ular orasida Shashmaqom musiqasi va Boysun madaniy makoni (2008), Katta ashula (2009), Askiya san'ati (2014), palov madaniyati va an'anasi (2016), Marg'ilon hunarmandchilikni rivojlantirish markazining atlas va adras tayyorlash texnologiyalarini saqlash tajribasi (2017), Xorazm raqsi — Lazgi (2019), miniatyura san'ati (2020), baxshichilik san'ati (2021), Nasriddin Afandi latifalarini aytish an'anasi va pillachilik bilan bog'liq an'anaviy ipak ishlab chiqarish (2022) kabi elementlar mavjud [6]. Bu holat xalqaro targ'ibotning obyekt markazli shaklidan inson, jamoa va avlodlararo madaniy uzviylikka asoslangan modelga tomon rivojlanganini ko'rsatadi.

3-jadval. O'zbekiston-UNESCO madaniy hamkorligining asosiy yo'nalishlari va aniqlangan natijalar

Tahlil yo'nalishi	Aniqlangan natija	Ilmiy talqin
Moddiy madaniy meros	6 ta madaniy Butunjahon merosi obyekti	Tarixiy va me'moriy merosning xalqaro maqomi mustahkamlangan
Nomoddiy madaniy meros	18 ta element UNESCO ro'yxat va reyestrlarida	"Tirik meros"ni saqlash va xalqaro tanitish tizimi kengaygan
Transmilliy hamkorlik	Zarafshon-Qoraqum koridori uch davlat tomonidan qo'shma nominatsiya qilingan	Meros diplomatiyasi mintaqaviy hamkorlik vositasiga aylangan
Meros tushunchasining kengayishi	Toshkent modernistik arxitekturasini 2026-yilda ro'yxatga kiritilgan	E'tibor faqat qadimiy yodgorliklardan XX asr madaniy qatlamlariga ham kengaygan
Monitoring va ekspertiza	Buxoro, Samarqand, Shahrisabz va boshqa obyektlar bo'yicha davriy monitoring olib boriladi	UNESCO maqomi doimiy xalqaro mas'uliyatni ham shakllantiradi
Muammoli holat	Shahrisabz 2016-yildan Xavf ostidagi meros ro'yxatida	Turistik va urbanistik rivojlanish bilan autentiklikni saqlash o'rtasidagi ziddiyat mavjud
Xalqaro targ'ibot	Meros obyektlari, nomoddiy elementlar, forum va xalqaro madaniy tadbirlar	Madaniy meros O'zbekistonning xalqaro imij resursiga aylanmoqda

Manba: UNESCOning rasmiy ma'lumotlari va tadqiqot natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi [4; 6; 15-20].

Tadqiqot davomida aniqlangan eng muhim masalalardan biri UNESCO ro'yxatiga kirish bilan merosni samarali muhofaza qilish o'rtasida avtomatik tenglik mavjud emasligidir. Buni Shahrisabz tarixiy markazi misolida ko'rish mumkin. Mazkur obyekt 2000-yilda Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan bo'lsa-da, 2016-yil 13-iyulda tarixiy markazdagi turistik infratuzilmani kengaytirish va qayta qurish ishlari oqibatida Xavf ostidagi Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritildi [15; 21]. UNESCO o'sha davrda tarixiy mahallalardagi binolarning buzilishi va zamonaviy obyektlar qurilishi tarixiy shahar qiyofasiga qaytarib bo'lmaydigan darajada ta'sir ko'rsatganini qayd etgan.

Muhimi, masala faqat tarixiy voqea bo'lib qolmagan. UNESCO Butunjahon merosi qo'mitasining 2026-yildagi 48 COM 7A.26 qarori bilan Shahrisabz tarixiy markazi Xavf ostidagi Butunjahon merosi ro'yxatida saqlab qolindi [20]. Qarorda boshqaruv rejasi, yangi bosh reja, restavratsiya rejasi va Heritage Code kabi hujjatlarni takomillashtirish, mahalliy jamoalar ishtirokini kuchaytirish hamda restavratsiya metodlari va materiallarini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish zarurligi qayd etildi.

Shahrisabz holati maqola doirasida muhim ilmiy xulosaga olib keladi: UNESCO maqomi bir vaqtning o'zida imkoniyat va majburiyatdir. Bir tomondan, xalqaro ro'yxat obyektning tanilish darajasini oshiradi, turizm va madaniy diplomatiya imkoniyatlarini kengaytiradi; ikkinchi tomondan, davlatdan autentiklik, yaxlitlik, tarixiy shahar landshafti va boshqaruv tizimini xalqaro standartlarga muvofiq saqlashni talab qiladi. Shu sababli madaniy merosni xalqaro targ'ib qilish konservatsiya talablaridan ustun qo'yilmasligi kerak.

Bu xulosa Buxoro va Samarqand bo'yicha UNESCOning 2025-yildagi qarorlarida ham tasdiqlanadi. Buxoro tarixiy markazi yuzasidan Butunjahon merosi qo'mitasi huquqiy tartibga solish, ekspert maslahatlari, kadrlar salohiyatini oshirish va boshqaruvga oid ijobiy siljishlarni qayd etgan, shu bilan birga 2024-yilgi UNESCO/ICOMOS missiyasi tavsiyalarini amalga oshirish va Butunjahon merosi obyektlarini boshqarish bo'yicha uch yillik salohiyatni oshirish dasturini ishlab chiqishni tavsiya qilgan [16].

Samarqand bo'yicha ham 2025-yilgi qarorda huquqiy mexanizmlar, maslahat tizimi, o'quv seminarlari va konservatsiya bo'yicha yo'riqnomalarni takomillashtirish ijobiy baholangan. Shu bilan birga, yangi yirik loyihalarning tarixiy hududning Outstanding Universal Value — alohida umuminsoniy qiymatiga ta'sirini oldindan baholash masalasi

qo'yilgan [17].

Demak, Buxoro, Samarqand va Shahrisabz misollarini o'zaro qiyoslash orqali uch xil holat kuzatiladi: xalqaro maqomni saqlash uchun profilaktik boshqaruv; rivojlanish loyihalarini xalqaro ekspertizadan o'tkazish; meros yaxlitligiga zarar yetgan vaziyatda esa tiklovchi va korreksion choralarni amalga oshirish. Bunday qiyoslash UNESCO bilan hamkorlikning real mazmuni nominatsiya bilan tugamasligini ko'rsatadi.

2026-yilda "Toshkent modernistik arxitekturasini: Markaziy Osiyoda zamonaviylik va an'ana" majmuasining Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilishi esa tadqiqot natijalarining yana bir yangi jihatini ochib berdi [19]. UNESCO tomonidan ro'yxatga kiritilgan seriyali obyekt 1960-yillardan 1990-yillar boshigacha bunyod etilgan o'nta modernistik bino va shahar majmualari bilan bog'liq bo'lib, uning asosiy tarkibiy qismlari 1966-yilgi zilziladan keyingi Toshkentning qayta qurilishi jarayonini aks ettiradi. Mazkur obyektning e'tirof etilishi O'zbekistonning xalqaro meros siyosatida faqat Amir Temur davri yoki qadimiy Ipak yo'li yodgorliklari emas, balki XX asr me'moriy merosi ham muhofaza va xalqaro targ'ibot obyektiga aylanganini ko'rsatadi.

Tahlil qilingan materiallar asosida O'zbekiston-UNESCO hamkorligining madaniy merosga ta'sirini quyidagi funksional mexanizm orqali ifodalash mumkin: madaniy merosni aniqlash va ilmiy hujjatlashtirish → milliy muhofaza tizimiga kiritish → UNESCO mezonlari asosida nominatsiya tayyorlash → xalqaro ekspertiza va e'tirof → konservatsiya va boshqaruv → doimiy monitoring → xalqaro targ'ibot va madaniy diplomatiya → avlodlararo uzatish va barqaror saqlash.

Mazkur mexanizمنىning muhim xususiyati uning aylanma xarakterga ega ekanligidir. Ya'ni xalqaro e'tirof jarayonning yakuni emas. Monitoring natijasida aniqlangan kamchiliklar yana boshqaruv, konservatsiya, normativ-huquqiy mexanizmlar va restavratsiya amaliyotiga qayta ta'sir ko'rsatadi. Shahrisabz holati aynan shu teskari aloqa mexanizmining eng yaqqol namunasi hisoblanadi.

O'tkazilgan tahlil natijasida O'zbekiston va UNESCO o'rtasidagi hamkorlikning beshta asosiy ilmiy-amaliy natijasi aniqlandi. Birinchidan, tarixiy-me'moriy merosning xalqaro maqomi kengaydi va 2026-yilda madaniy Butunjahon merosi obyektlari soni oltitaga yetdi. Ikkinchidan, 2008-yildan keyin hamkorlik nomoddiy madaniy merosni asrash sohasiga faol ravishda yoyilib, O'zbekiston ishtirokidagi 18 ta element xalqaro ro'yxat va reyestrlardan joy oldi. Uchinchidan, Zarafshon-Qoraqum koridori misolida milliy nominatsiyalardan transmilliy meros diplomatiyasiga o'tish yuz berdi. To'rtinchidan, UNESCO monitoring mexanizmlari madaniy meros obyektlarini saqlash bo'yicha milliy boshqaruv, ekspertiza va huquqiy mexanizmlarga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Beshinchidan, Toshkent modernistik arxitekturasining xalqaro e'tirof etilishi mamlakatdagi "madaniy meros" tushunchasining xronologik va tipologik chegaralari kengayotganini namoyon etdi.

Shu asosda aytish mumkinki, O'zbekiston va UNESCO hamkorligining samaradorligini faqat ro'yxatga kiritilgan obyektlar va elementlar soni bilan baholash yetarli emas. Uning real samarasi xalqaro e'tirof, ilmiy konservatsiya, samarali boshqaruv, mahalliy jamoalarning ishtiroki va madaniy merosni kelajak avlodlarga autentik holatda yetkazish mezonlarining birgalikda ta'minlanishi bilan belgilanadi. Shu nuqtayi nazardan, UNESCO bilan hamkorlik O'zbekistonning madaniy diplomatiyasini rivojlantiruvchi vosita bo'lish bilan birga, milliy meros siyosatining xalqaro standartlar asosida takomillashuviga xizmat qiluvchi institutsional mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda.

XULOSA

O'zbekiston va UNESCO o'rtasidagi madaniy merosni asrash hamda xalqaro miqyosda targ'ib etish sohasidagi hamkorlikni tahlil qilish quyidagi asosiy xulosalarga kelish imkonini berdi.

Birinchidan, O'zbekiston-UNESCO munosabatlari 1993-yildan boshlab bosqichma-bosqich rivojlanib, dastlab xalqaro tashkilotga institutsional integratsiyalashuv va tegishli konvensiyalarga qo'shilish shaklida namoyon bo'lgan bo'lsa, keyinchalik moddiy va nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish, monitoring, transmilliy nominatsiyalar va madaniy diplomatiyani qamrab oluvchi kompleks hamkorlik tizimiga aylandi. Tadqiqot doirasida ushbu jarayonning 1993-1996, 1996-2008, 2008-2022 va 2023-2026-yillardan iborat to'rt asosiy bosqichga ajratilishi hamkorlik dinamikasini aniqroq tushuntirish imkonini berdi.

Ikkinchidan, UNESCO bilan hamkorlik O'zbekistonning tarixiy va me'moriy merosini xalqaro miqyosda tanitishda muhim institutsional vosita bo'lib xizmat qilmoqda. 2026-yil holatiga O'zbekiston bilan bog'liq 8 ta Butunjahon merosi obyektining mavjudligi va ulardan 6 tasining madaniy meros toifasiga mansubligi mamlakatning tarixiy-madaniy salohiyati xalqaro miqyosda keng e'tirof etilganini ko'rsatadi.

Uchinchidan, O'zbekistonning UNESCO doirasidagi faoliyati faqat moddiy madaniy meros bilan cheklanmagan. 2003-yilgi Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish to'g'risidagi Konvensiya tamoyillari asosida Shashmaqom, Boysun madaniy makoni, Askiya, Katta ashula, Lazgi, palov madaniyati, baxshichilik va boshqa an'ana hamda san'at shakllarining xalqaro ro'yxatlarga kiritilishi "tirik meros"ni asrash va avloddan-avlodga yetkazishning yangi mexanizmlarini shakllantirdi. 2026-yil holatiga O'zbekiston ishtirokidagi 18 ta nomoddiy madaniy meros elementining UNESCO ro'yxat va reyestrlaridan joy olgani mazkur yo'nalishning barqaror rivojlanayotganini tasdiqlaydi.

To'rtinchidan, "Ipak yo'llari: Zarafshon-Qoraqum koridori"ning O'zbekiston, Tojikiston va Turkmaniston tomonidan qo'shma nominatsiya sifatida UNESCO Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilishi madaniy merosning davlatlararo hamkorlik va mintaqaviy madaniy diplomatiya vositasiga aylanayotganini ko'rsatdi. Bu tajriba kelgusida Markaziy Osiyo xalqlarining umumiy tarixiy va madaniy merosini xalqaro miqyosda birgalikda targ'ib etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Beshinchidan, tadqiqot natijalari UNESCO ro'yxatiga kiritilishning o'zi merosni to'liq muhofaza qilish kafolati emasligini ko'rsatdi. Shahrisabz tarixiy markazining 2016-yildan buyon Xavf ostidagi Butunjahon merosi ro'yxatida saqlanib kelayotgani tarixiy shaharlardagi qurilish, rekonstruksiya va turistik infratuzilma loyihalarida autentiklik,

yaxlitlik va tarixiy muhitni asrash talablari ustuvor bo'lishi zarurligini ko'rsatadi. Demak, UNESCO maqomi nafaqat xalqaro e'tirof, balki doimiy monitoring, ilmiy konservatsiya va mas'uliyatli boshqaruv majburiyatini ham anglatadi.

Oltinchidan, Toshkent modernistik arxitekturasining 2026-yilda Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilishi O'zbekistonda madaniy meros tushunchasining xronologik va tipologik doirasi kengayotganini namoyon etdi. Endilikda nafaqat qadimiy va o'rta asr me'moriy yodgorliklari, balki XX asrning tarixiy va me'moriy qatlamlari ham xalqaro muhofaza va ilmiy tadqiqot obyektiga aylanmoqda.

Yettinchidan, O'zbekiston va UNESCO hamkorligining samaradorligi faqat xalqaro ro'yxatlarga kiritilgan obyekt va elementlar soni bilan emas, balki ularning saqlanish darajasi, boshqaruv sifati, mahalliy jamoalar ishtiroki, xalqaro monitoring tavsiyalarining bajarilishi va merosni kelajak avlodlarga autentik holatda yetkazish imkoniyati bilan baholanishi lozim.

Amaliy jihatdan, kelgusida UNESCO bilan hamkorlikda tarixiy shaharlarning boshqaruv rejalarini xalqaro standartlar asosida muntazam yangilab borish, yirik qurilish va turizm loyihalaridan oldin merosga ta'sirni baholash amaliyotini kuchaytirish hamda nomoddiy madaniy merosni targ'ib qilishda uning tijoratlashuvi emas, balki autentikligi va jamoalar tomonidan davom ettirilishiga ustuvor ahamiyat berish maqsadga muvofiqdir.

Umuman olganda, O'zbekiston va UNESCO o'rtasidagi hamkorlik milliy madaniy merosni xalqaro e'tirofga olib chiqish bilan cheklanmay, uni muhofaza qilishning zamonaviy standartlarini joriy etish, mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirish va O'zbekistonning xalqaro madaniy imijini mustahkamlashga xizmat qilayotgan muhim institutsional mexanizm hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. – Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1972. – 16 November. – Electronic resource. – [Source](#)
2. UNESCO. *List of Member States and Associate Members of UNESCO. Uzbekistan – Member State Since 26 October 1993*. – Paris: UNESCO. – Electronic resource. – [Source](#)
3. UNESCO. *Uzbekistan: Conventions Ratified by Uzbekistan*. – Paris: UNESCO. – Electronic resource. – [Source](#)
4. UNESCO World Heritage Centre. *Uzbekistan: Properties Inscribed on the World Heritage List*. – Paris: UNESCO World Heritage Centre. – Electronic resource. – [Source](#)
5. UNESCO. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. – Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2003. – 17 October. – Electronic resource. – [Source](#)
6. UNESCO. *Uzbekistan: Elements on the Lists of Intangible Cultural Heritage*. – Paris: UNESCO Intangible Cultural Heritage. – Electronic resource. – [Source](#)
7. UNESCO. *43rd Session of the General Conference, 30 October–13 November 2025, Samarkand, Uzbekistan*. – Paris: UNESCO, 2025. – Electronic resource. – [Source](#)
8. UNESCO. *UNESCO and the Republic of Uzbekistan Sign Cooperation Agreement to Advance Collaboration Across Key Programme Areas*. – Paris: UNESCO, 2026. – 8 April. – Electronic resource. – [Source](#)
9. Meskell L. *A Future in Ruins: UNESCO, World Heritage, and the Dream of Peace*. – Oxford: Oxford University Press, 2018. – ISBN 978-0-19-064834-3. – [Source](#)
10. Winter T. Heritage Diplomacy // *International Journal of Heritage Studies*. – 2015. – Vol. 21, No. 10. – P. 997–1015. – DOI: [10.1080/13527258.2015.1041412](#)
11. Lähdesmäki T., Čeginskas V. L. A. Conceptualisation of Heritage Diplomacy in Scholarship // *International Journal of Heritage Studies*. – 2022. – Vol. 28, No. 5. – P. 635–650. – DOI: [10.1080/13527258.2022.2054846](#)
12. Todorović M. Heritage in and as Diplomacy: A Practice-Based Study // *International Journal of Heritage Studies*. – 2022. – Vol. 28, No. 7. – P. 849–864. – DOI: [10.1080/13527258.2022.2091637](#)
13. Galla A. (ed.). *World Heritage: Benefits Beyond Borders*. – Cambridge: Cambridge University Press; Paris: UNESCO Publishing, 2012. – ISBN 978-1-107-61075-0. – DOI: [10.1017/CBO9781139567657](#)
14. UNESCO World Heritage Centre. *Policy for the Integration of a Sustainable Development Perspective into the Processes of the World Heritage Convention*. – Paris: UNESCO, 2015. – Doc. WHC-15/20.GA/INF.13. – [Source](#)
15. UNESCO World Heritage Centre. *Historic Centre of Shakhrisabz (Uzbekistan), Property No. 885: Nomination File, Decisions and State of Conservation Documents*. – Paris: UNESCO World Heritage Centre. – [Source](#)
16. UNESCO World Heritage Committee. *Decision 47 COM 7B.90: Historic Centre of Bukhara (Uzbekistan)*. – 47th Session of the World Heritage Committee. – Paris: UNESCO, 2025. – [Source](#)
17. UNESCO World Heritage Committee. *Decision 47 COM 7B.91: Samarkand – Crossroad of Cultures (Uzbekistan)*. – 47th Session of the World Heritage Committee. – Paris: UNESCO, 2025. – [Source](#)
18. UNESCO World Heritage Centre. *Silk Roads: Zarafshan-Karakum Corridor (Tajikistan, Turkmenistan, Uzbekistan), Property No. 1675: Nomination, Decisions and State of Conservation Documents*. – Paris: UNESCO World Heritage Centre, 2023–2025. – [Source](#)
19. UNESCO World Heritage Centre. *Tashkent Modernist Architecture. Modernity and Tradition in Central Asia*. – World Heritage List, Property No. 1766. – Paris: UNESCO World Heritage Centre, 2026. – [Source](#)
20. UNESCO World Heritage Committee. *Decision 48 COM 7A.26: Historic Centre of Shakhrisabz (Uzbekistan)*. – 48th Session of the World Heritage Committee. – Busan: UNESCO, 2026. – [Source](#)
21. UNESCO World Heritage Committee. *Decision 40 COM 7B.48: Historic Centre of Shakhrisabz (Uzbekistan)*. – 40th Session of the World Heritage Committee. – Istanbul: UNESCO, 2016. – [Source](#)